

Vári Attila

Macskapóráz

Amikor a New York-i Jack Goldfinger meglátogatta, szertefoszlik mindaz, amit magáról hitt. Kamaszok élhetik át ugyanezt, ha megtudják, hogy örökbefogadott gyermekei szüleiknek. Negyven évesen omlik össze benne az, amit saját maga épített.

Mindennek vége. Származás, családi fényképek búvköre, tárgyi emlékek, amelyeket csupán kölcsön kapott, mások vétkei miatt őt büntetnek.

A jelen úgy törli el nem-létező múltját, hogy ő kereste ezt a megsemmisülést. Rabbikkal tárgyal, a holocaust-központtal levelez, miután kiássa a ládát, s a sosem látott tárgyak miatt azt hiszi, hogy értelmet nyert több évtizedes kiközösítettségé.

Nem zsidó, pedig Nana halála után, akkor, amikor sokszori keresés, a parányi földdarab teljes felásása után a szigeten elrejtett ládából előkerülnek a tárgyak, s a fiatal rabbi elmagyarázza, hogy mi, micsoda, úgy érzi, magyarázatot talált kivetettségére.

A csónakot a korhadt fűzfa mellé köti, a lapátot a törzsön tátongó üregbe. Villám sújthatta, mert szenes-fekete a hatalmas üreg.

Úgy emlékszik, hogy valamikor faszor állt a parton, s a sziget végén nem volt ez a kavicszátony. Egészen biztos, hogy nem volt ilyen gyomos. Paprikát, paradicsomot öntöztek a kövér talajon a bolgárkertészek, s a kivénhedt dízel, a szivattyúmotor, mintha meg akart volna halni, nagy szünetekkel böföntett egyet-egyet.

A sziget harsányzöld. Bokrok, cserjék, futónövények indáitól járhatatlan, hová áshattuk el, s már abban sem biztos, hogy megtalálja, hiszen a sodrás miatt azóta sokat változtatta formáját a sziget.

Messze, hegyek. Füsttel rajzolták őket az égre, de az is lehet, hogy csak távoli köd. Milyen lehet Montevideo? A borítékon a címzés Calle Colombes 45. A bélyegen: Julio Herrera író, Uruguay correos 0,15.

Írt, de visszajött a levél. Korábban kellett volna. Valaki tudhatja ott, hogy ki írt nekik onnan. Olyan sokáig halogatta a döntést, hogy már szinte senki sem élt azok közül, akik válaszolhatnának a kérdéseire.

Származásának titka éveken át kísértette, s most úgy dönt, hogy megtakarított pénzéből elindul arra

az útra, amelynek végkimenetelétől várja a megnyugvást. De előbb a sziget.

Nagyi erőszakos eldohányzott hangja, mint a korbács. A láda nem nehéz, egyedül is ki tudná emelni a lapos fenekű csónakból, amit valamelyik halász adhatott kölcsön neki, de nincs fogása. Ketten viszik. A térdét veri, sípcsontjánál mindkét lábán felszakadt a bőr.

Nagyi, azaz Nana, házához hordja a friss halat. A vasúti sorompón túl, az ártéri utcácskában egymást követik a cégtáblák. Halászmesterek. Az ő fogásukat viszi házhoz a megrendelőknél. Halászmesterek. Lapos fenekű csónakjaikon állva kezelik az emelő hálót. Mintha mindeniken gémes kutak lennének, de esténként, mint mások, akik tengereken járnak, ezek nem a vitorlát, hanem az emelő rúdját szerelik le.

Nagy faekeszerűség a rozsdás láncon. Hatalmas akácgyökér horgonyt húznak maguk után, így lassabban sodródhatnak lefelé a folyón, csak ilyenkor merítgetik a hálót, s reggelenként a part menti holtvízben eveznek föl kilométerekre. Amíg lapátolnak, a csónakban pihen a gém, a háló, a horgony.

Virágvasárnap. A halászok nem dolgoznak. Van virágszombat és virághétfő?

– Holnap virágvasárnap – mondja nagyanyja, Nana, s hiába könyörög neki, a szíjjal az asztallábához köti. Vékony, piros, olyan, mintha női öv lenne. A combjához kerül a feliratos ezüst lemez. Mintha kézzel írták volna, a bevésésen: Cicero.

– Nem fogsz eltekeregni.

Pedig el fog menni. Az óceánt nézi az öreg térdképen, amikor egyedül van. Légitársaságok útvonalait tanulmányozza ugyanígy harminc évvel később. Úgy tűnik, hogy azzal jár a legjobban, ha előbb Madridba megy, s onnan repül Uruguay fővárosába, Montevideóba.

A levelet, azt a levelet a postástól ő vette át, Nana soha nem látta. Nincs feladó, csak lakcím, de ha magyarul válaszol, akkor csak megkapja az, aki kellemes karácsonyi ünnepeket kíván. Szájkás betűk, kellemes helyett *kelemess*.

Válasz nem, csak az elküldött levél jön vissza.

– Kinek írtál te bűdös kölyök? És hol van a másik?

De nem válaszol, inkább a macskapóráz. A konyhaajtó nyitva, s előtte a ház összes gyermeke.

– Kiskutya, kusz-kusz-kusz – bosszantja Lenke, a feketehajú kislány. Hiába bújna az asztal alá, úgyis tudják, hogy Nana macskapórázon tartja, s úgy is gúnyolják.

– Gyere Macskapóráz, mi bújócskázni fogunk.

A szomszédokkal nincsenek jóban. És ők sem velük. Csak úgy emlegetik őket, hogy a „zsidó lakásiak”, s amikor majd kezébe kerülnek a ládába rejtett tárgyak, azt hiszi, most már érti is ezt a megnevezést.

A bérházban mindenki jövevény. Nana úgy emlegeti önmagát, hogy ő az egyetlen őslakó, a többi komcsi betolakodó. Néhányan a háború utáni lakásfoglalók, a többség viszont sültparaszt, az építkezésekhez hozták őket. Fizetésnapon kiülnek a gangra, egyikük tud harmonikázni, s a két emelet együtt kornyikál, aztán menetrendszerűen kitör a verekedés.

Evezés közben a ház szennyére gondol, s arra, hogy évek során kicserélődtek a lakók, urizálódott a ház, ahogy Nana mondta, de örökölték a megnevezést.

A zsidó lakás.

Fiatal rabbi segít megfejtetni, hogy a ládába rejtett tárgyakat mire is használtak valaha. Különös alakú dolgok, és rengeteg levél, de ezekhez és a képeslapokhoz nem kell tolmács. Velence és Davos, Nizza és Párizs utólag színezett képeslapjai. Fanny ír Goldfinger Áronnak, s a dátum szerint összerakott üdvözlétekből, mint egy regényből, kikerekedik egy húszéves lány érzelmi élete.

– Ezüst bessamim-tartó – mondja a rabbi, s kézbe veszi a tornyot ábrázoló, s még mindig fűszerillatú tárgyat, s aztán sorban kerülnek a hatalmas ebédlőasztalra az arany hanuka gyertyatartó, a macesz- és barchesztakaró, az arannyal dúsan hímzett tfilin és talith zacskók, s a jótékonyági persely, s hallgatja a fiatalembert, aki arról mesél, hogy minden zsidó családban volt egy ilyen persely, s az összegyűjtött pénz a szegényeké.

– Aztán, sokkal később az volt a jelszó, hogy vegyél egy narancsfát Palesztinában – mondja, s az aranyozott tórákontöst forgatja, amelyhez hozzácsomagolták a tórapajzsot is.

– Nem kell szégyenkezni, sokan nőttek fel a háború, a holocaust után abban a tudatlanságban, amiben maga – vigasztalja a rabbi, s magyarázza a tárgyak valós értelmét, hogy mire jó a macesztakaró, s a széderesti poharak miatt, magát a szédert, s kiveszi a kézfejet utánzó végű, ébenfa rudat, s mutatja, hogyan követte betűről-betűre egykor valaki, ezzel az aranyozott ezüst mutatóujjal a tóra betűit.

Az ezüst gondoláról nincs mit mondania. Új, velencei emléktárgy. Az van a láda legalján, amikor visszatérve a szigetről, éjszaka kibontja a csomagot. Benne levelek. De akkor nem is a felbecsülhetetlen értékű arany és ezüst tárgyak foglalkoztatják. Ezek a szalaggal átkötött levelek izgatják annyira, hogy le sem tudja tenni őket, amíg végig nem olvasta az egészet.

Apa és anya?

A dátumokból remél megtudni valamit.

Fanny, mint írja, hamarosan otthon lesz, „huszadik születésnapomra cigányzenét szeretnék” közli, s a lapon semmi más, csak egy dátum, ebből számítja ki, hogy a lány egy év múlva megszüli őt.

A zátónysziget átjárhatatlan. Hajdani halászok hálójának zöld emlékműve ez a talaj szintje fölötti fonadék. Komló és nagy szulák, ligeti szőlő, s rajta a sok éves avar, mintha föld fölötti függőkert lenne.

Virágok, növények csalóka szilárdságot ígérnek. Néhol térdig süpped. Kígyók nincsenek.

Az uruguayi postabélyeges borítékban fénykép. Dzsungelben az ismeretlen kirándulók, Nana biztos felismerte volna valamelyiket, de soha nem adta oda neki. Dzsungel. Komló helyett lián, azon egy férfi csüng.

Tervezi azt az utat, amelytől azt reméli, hogy végre megtudja, hogy ő kicsoda.

Talán Lisszabonból egyszerűbb. A portugál légitársaságnak, a TAP-nak, van közvetlen járata. És mit keresne ott? Egy utcát, a Calle Colombest, amelyben nem lakik senki, aki magyarul azt írhatná, hogy *kelemess*? Utat vág az aljnövényzetben, s reméli, hogy megtalálja a ládát.

Nagy, szelencét utánzó súlyos alkotmány. Nanával nem lehet vinni. Magasabb, mint ez a hatéves gyermek, s a súly, ahogy billegve viszik, minden lépésnél ki akarja ütni, mint egy kuglibábut. Pontosan olyan, mint egy hajóláda. Csak kisebb. Vékony fém pántok keretezik, domborított a fedele, s a két oldalán fogantyúk.

Nana, zizegős papírt zsíroz, abba tekeri a tárgyakat, de ő nem látja. Az asztal alatt kuksol, fölötté zörög a láthatatlan holmikkal, s tudja, hogy abból a tálalószekrényből szedi ki őket, amelyekre vasalást rakatott, mindkét felén lakattal, aztán a középebe is vájatot vésetett, hogy három lakat őrizze a titkot.

Nem látja, hogy miket csomagol, mozdulni sem bír, a macskapórázt olyan szorosra húzta Nana, hogy a fájdalomtól hangtalanul zokog.

Amikor berendezi a visszaszerzett ebédlőt, a székekre rakja a festményeket, mintha körbe ülné a család az asztalt, s ahogy a fiatal rabbitól tanulta, kitlit visel, fehér gyászruhát, bár nőtlen, s az neki

nem járna, a rabbi azt mondja, hogy ez a nős férfiak viselete.

Úgy terít, ahogy a szabályok megkövetelik, s igazán boldog, amikor a rabbi megszervezi, hogy ne legyen egyedül sábatkor, összebarátkoztatja egy fiatal vallásos családdal, s lassan megismerkedik azzal az univerzummal, amelyben a dolgok, események, jelenségek helye évezredekre kijelöltetett.

Már egy éve Toldiékánál tölti a sábatot, s már az első évben a peszách végén, halottaira emlékezve, a kidus elmondása után egyedül mondja a hávládát. Már érti a szövegeket.

- Hihetetlen, hogy maga milyen gyorsan tanul héberül.

Otthon van a szertartásokban, s most valódi felnőttként úgy érzi, hogy végre hazatalált.

Buja tenyészet halmaza a sziget. Lakásuk is ilyen volt. Asztal tetejére rakott éjjeliszekrények, a komódon ódon illatú kanapé. Ívelt, faragott háttámláján vicsorgó oroszlan, s a szekrényeken különös mintázatú intarziák, tetejükön, mint farönkök, összecsavart, plafonig érő szőnyeghalmaz. És a használhatatlan, egymásba fordított szalonszékek, fotelék. Az egyik sarokban, szinte a plafonig, vászonba csomagolt festmények.

Az ablaknál hatalmas ágy. Rugói kiszakadtak, Nanával alszik rajta, lefekvés után kitátja száját, hogy ne érezze a cigaretta, sör, mosatlan ágynemű és az izzadtság szagát.

Csak majd, Nana halála után tudja meg, hogy ezek a kacatok, a halmaz: vagyont érő antik bútorok. A festmények pedig márkás képek, jó nevű német, francia festők munkái.

- Nem adom el - mondja a régiségkereskedőnek. - Emlék.

De nem emlékszik sem anyjára, sem apjára, s amikor iskolába kell mennie, Nana saját nevére veszi, adoptálja.

Zabinak, fattyúnak csúfolják, hogy aztán Lenke elárulja a többieknek, hogy macskapórázon tartják a házban.

- Macskapóráz - kiabálják utána, de nem válaszol. Meg tudná verni őket, mert erős, de nincsenek barátai, s a többiek úgyis legyőznék a végén. Senkivel nem beszél. Nanával is ritkán. Igazából félig néma. Vannak szavak, amelyeket hangosan soha ki nem mond.

Szeret játszani. Szinonimákkal ír teli füzeteket, s azért olvas, néha a könyv okozta gyönyört is feledve, hogy bővíthesse szótárát, amelyből csak az alapszavakat használja adóhivatali munkája közben.

Nehéz a csónak, amit egy halász özvegyétől vett, alig halad, s arra gondol, hogy valaha az ilyen, villa helyett kötélgúzsba helyezett evezővel való csóna-

kázást dallazásnak nevezték, s lihegve mondja, mintha valakinek magyarázná, Herczeg Ferenc még így használja az önéletírásában.

Vaslapáttal evez, amelyet csomózott kötéllel rögzítettek, olyan lapáttal, amilyennel építkezéseken a homokot, sódert szokták lerakni. A csónakban találta, pedig biztos nem ő hagyta ott, de hát nem szokta lelakatozni. Ha megtalálja a ládát, úgysem kell többé. Néha, nagyon ritkán fölevez, de soha nem alkalmas kincskeresésre az időpont. Most talán szerencséje lesz.

Még gimnazista, amikor környezettan tanáruk, a láperdők szerelmese, kirándulásra viszi az osztályt. A szigetek, holtágakban magyarázza a növényzet különlegességét, fajok latin nevét diktálja, s ő nem tud figyelni. A ládára gondol, s lemarad. Álmodozva nyitja föl a kincset sejtető rejtékhelyet, amelyben csodálatos gyermekjátékokat talál, egzotikus országok bélyegeit, mindent, amit nem kaphat meg soha, s váratlanul éri a hatalmas pofon, nem tudja, hogy pánikot okozott, amikor észrevették, hogy eltűnt vagy lemaradt. Azt hihették, hogy vízbe fulladt, s a tanár kétségbeesésében, a felelősségre vonástól való félelmében felpofozza, s megígéri, hogy majd a következő órán kikérdezi a terepen leadott anyagból.

- Pórázon kell téged vezetni, te, tökkelütött.

A fekete Lenke felröhög, macskapóráz.

- Az a neve a házban. Macskapóráz.

Könyvtár, nehezen találja a könyveket, hogy ki-másolhassa a lápvilág fáit, mert az osztályból nem segíti senki. Aztán, kiírja, amit talál, s bemagolja. *Salix alba*, *Salix fragilis*, *Populus alba*, *Acer negundo*, *Fraxinus penssylvanica*. Nem ismeri a fákat, nem tudja, melyik lehet a csergőfűz, melyik a vörös kőrös, de lapátolás közben, mint a hajdani dízel szivattyúmotor, egyenletesen dohognak agyában a latin nevek.

Még nincs egészen harminc éves, amikor meghal nagyanyja, s a lakás átrendezése közben, újra és újra azokra a tárgyakra gondol, amelyeket eltemettek, s amelyek miatt szinte attól a naptól szorongott, s még éveknél kell elteltük, hogy az amerikai férfitől megtudja, hogy másként van hozzájuk köze, mint ahogy azt megszerzésük után hiszi.

Zsidólakás.

Társbérletben laknak.

Nana halat is árul, de takarítja a lépcsőházat is.

A fürdőszobához soha nem nyúl. Az eldugult kádából napokig szivárog a szennyvíz, mielőtt végleg lefolyna, s a vécé is olyan, hogy soha nem akar ráülni. Hosszú folyosó, jobbra és balra nyílnak a szobák, s a konyha is közös lenne, de Nana villanyrezsón főz a szobában. Néha, ha erősebb a sörszag, amit maga

körül áraszt, a jöttmenteket mocskolja, akik miatt kénytelenek egyetlen szobában szorongani. Nem tudja, milyen lehetett egy ilyen hatalmas lakásban idegenek nélkül élni, s a diploma megszerzése után minden garasát élére rakja, hogy cserelakással elküldhesse a kényszerbérletet. Feltúrja az irodája szomszédságában működő telekkönyvi hivatal aktáit, de nem talál tulajdonlapot, amelyből az derülne ki, hogy nagyanyja vagy szülei az igazi tulajdonosok.

Szobákat vásárol. A négyből már három az övé, s lassan kikerülnek a raktárszobából a bútorok. A festményekkel nemigen tud mit kezdeni. A portrék szorongatják, szinte félelemmel töltik el, de nemcsak portrék vannak, többségükben a hatalmas vásznak müncheni és barbizoni mesterek képei.

A portrékat egyenként akasztja fel, hetekig vár, amíg fölteszi a következőt. Előbb tükröt helyez a frissen fölrakott mellé, önmagát nézi és a festmény ismeretlenjét, s elkezd fantáziálni. Fölfedezi azokat a hasonlóságokat, amelyek miatt végérvényesen megváltozik az élete.

Fiatal nő arcképe, ez biztos anya lehet, s előtte a földön ülve, hangosan olvassa Fanny leveleit, s hozzáképzeli a hangot. Selymesen lágy, dallamos foszlányok motoszkálnak agyában, s álmában megelevenedik, de nem tudja anyának szólítani. Fanny, mondja.

A szigetre úgy gondol kamaszkorától, ahogy filmélményeinek kincses szigeteire akar emlékezni. Nyári reggel, kéklő ég.

Sokszor indul a ládáért, de soha sem lehet egyedül. Kíváncsi szemek előtt bujkáló párok szerelmi fészke, csónaktúrázók tábor, s egy alkalommal suhancok viszik el a dereglyét, ruhástól kell visszautaznia a város felőli partra. De a kőrísa még él, s ha úgy áll mögéje, hogy csak a székesegyház tornyát takarja a törzs, s a templom homlokzatának két oldala kilátszik, ott van elásva a láda.

De csak télen, a fagyok beállta után tudja kiásni. Szánkón húzza haza, s amikor sikerül felfeszíteni a beroszdásodott zárat, maga sem hiszi, de minden ép, a zsíros papír mindent megóvott, nem ette meg a leveleket, fényképeket a vízszint közelsége, a sokéves nyirok.

A fiatal rabbi segítőkész, s Toldiék is úgy bánnak vele, mintha családtag lenne. Segítenek leveleket írni. Ők pontosan tudják, hogy milyen hivatalnak, egyesületnek, szervezetnek kell írnia, hogyan kell megfogalmazni a problémákat, s a válaszlevelekben fölített kérdésekre mit kell válaszolnia.

Aztán, egyszerre megfagy körülötte a léghő, s csak akkor eszmél, amikor Toldi felhívja, s köszönet nélkül, ridegen közli, hogy a következő és az azt követő szombatokon nem várják.

Nem érti a változást. Mintha főbenjáró bűnt követett volna el, a hitközségnél senkinek sincs ideje, láthatóan menekülnek előle, s úgy érzi, mintha ismét megkötözve rettegne a macskapóráz húsba-vágó szorításában.

Különös vendégei érkeznek. Jack Goldfinger, New York-i ortodox rabbi, egy ügyvéd, a Holocaust Emberi Jogi Központ igazgatóságának egy tagja s a bírósági végrehajtó.

Olvassa, de nem tudja felfogni a végzést, amely szerint a lakás, a benne található értékekkel, kivéve a bizonyíthatóan alperes tulajdonát képező személyes tárgyakkal, a felperest, mint egyenes ági örököst illeti. Az ítélet jogerős, fellebbezésnek helye nincs.

És megérti végre, hogy miért lakott nála néhány hónap óta a fiatal rabbi kérésére az Ukrajnából áttelepült rabbinövendék, aki állandó kérdésekkel ostromolta, s szinte felleltározott mindent, s hogy miért nem kapott meg egyetlen idézést, törvényszéki levelet sem az elmúlt hónapok alatt.

Távollétében, mint aki ezzel elismert mindent, döntött a bíróság.

Csak ül, hallgatja, hogy apja, aki Uruguayban halt meg, nyilas hűséggyűrűs volt, olyan, aki csak Szálasinak tartozott elszámolási kötelezettséggel, s nagyapja, akiről Nana sosem beszélt, a párt fontos embereként, az egyik főkerület vezetője, azért nem került bíróság elé, mert bizonyíthatóan egy bombatámadás idején egy kiégett házban tűnt el.

Hallgat, megérti, hogy harminc napot kapott arra, hogy kiköltözzön, és, hogy a jogos örökösnek leltárral átadja a lakásban található, bizonyítottan Jack Goldfinger tulajdonát képező tárgyakat. Aláírja a papírokat, s amikor magára marad, olyan ürességet érez, mintha már nem is létezne.

Goldfinger, most csak anyja, az emlékeiben sem élő Fanny, leveleit viszi magával. Közönyös, szinte rá sem néz egész idő alatt. S bár ő héberül motyog valami mentegetőzést Jacknek, az ortodox rabbinak, az, angolul válaszol, mintha nem akarná a szent nyelvet bepiszkítani azzal, hogy egy fasiszta ivadéknak a tóra nyelvén válaszol.

Egyedül marad. De inkább kettesben, s akkor olyasmit tesz, amit soha. Kiengedi a perzsa kandúrt a lépcsőházba. Cicero fejvesztetten menekül, s ő kezébe veszi a macskapóráz.

A szalon és ebédlő közötti szárnyas ajtó szemöldökfájában két fémhorog. Talán hintát tarthattak valaha. Nem gondol semmire, s szinte öntudatlanul mondja az imát. Úgy, ahogy akkor, amikor még nem értette a fohász szavainak értelmét. A rabbik kádását kezdi, aztán elmondja az árvák kádását.

Széket hoz, beakasztja a macskapóráz a kampóba.